

מאוצרות הפרשה

בראשית (א, א)

'בראשית' נוטריקון בטחון רצון אהבה שתיקה יראה תורה, והן שש המידות החשובות ביותר לאדם. (הגר"א, אדרת אליהו)

ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן (א,א)
וברש"י כתוב, שיהיה טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה.
ונשאלת השאלה, למה הקב"ה חיכה לתת את העונש לאדמה עד אחרי שאדם הראשון חטא ונענש, הרי כבר מיד כשחטאה היה צריך להענישה.

ושמעתי להסביר בזה, שבפרשת האזינו כתוב (לב, ד) "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט קל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". ושואלים מה הכוונה אין עול צדיק וישר הוא, הרי ודאי שהקב"ה לא יעשה משפט מעוות, ומה השבח הגדול בזה.

ואומרים בשם רבי אליהו לופיאן זצ"ל שכתוב בגמרא בר"ה (יז). שבראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ואחד הביאורים בגמ' מה זה כבני מרון שעוברים כמו חיילים או כמו צאן שעוברים אחד אחד, ומאידך כתוב שם בגמ' שכולם נסקרים בסקירה אחת, שנאמר "היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם", ולכאורה זה סתירה, ואמר רבי אליהו לופיאן שאין כאן סתירה, שבאמת הקב"ה דן את כל אחד בפני עצמו לפי מה שמגיע לו, אבל מ"מ הקב"ה עושה חשבון גם שלא יגרם עי"ז לאחרים צער אלא אם כן מגיע להם גם. ולדוגמא אם נגזר על בן אדם להפסיד את כל הכסף שלו, הרי כל המשפחה שלו וכל הקרובים שלו יסבלו צער מזה, ואם לא מגיע לאחד מהם שיבוא לו כזה צער, הגזירה תתבטל. וזה הכוונה בסקירה אחת, שהקב"ה בודק אם עי"ז יבוא למישהו אחר צער שלא מגיע לו. ולכן כשהיה רבי אליהו לופיאן שומע על מישהו חולה, היה אומר שכולם צריכים להצטער על זה, כדי שעי"ז יהיה כמה שיותר צער לאחרים, וכך אולי תתבטל הגזירה אם יהיה מישהו שלא מגיע לו כזה צער. וזה הכוונה בפסוק בפרשת האזינו "הצור תמים פעלו", שהקב"ה עושה לכל אחד מה שמגיע לו, אבל "קל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", דהיינו שאפילו אם לפי המעשים שלו מגיע לו עונש, אבל הקב"ה לא גורם לאנשים אחרים שלא מגיע להם שיהיה להם איזה צער, וזה רק אצל הקב"ה, אבל אצל בשר ודם אף שופט לא מתחשב בקרובים והמשפחה שלו.

ולפי"ז מסבירים למה האדמה קיבלה עונש רק אחרי שחטא אדם הראשון ונענש, כיון שקודם לכן, אמנם היה מגיע לאדמה עונש, אבל עי"ז היה מגיע לאדם צער מזה, ולכן היא לא נענשה, ורק אחרי שהוא חטא, היה אפשר להעניש את האדמה.

וצריך להתחזק מזה, א' איך אצל הקב"ה הכל מדוד והוא לא גורם לאף אחד אפילו איזה צער אם זה לא מגיע לו, וב' שאם בן אדם מצטער בצער של השני הוא יכול להציל אותו עי"ז.

ויעש אלקים את שני המארת הגדולים את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הוכבים (א, טז) וכתב רש"י שוים נבראו ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. וצריך להבין הרי לכאורה הלבנה צדקה בטענתה, שלא שייך ששתים ישמשו בכתר אחד.

ושמעתי מהגאון רבי גבריאל זאב ריגלים זצ"ל שביאר עפ"י משל, כשמגיעים למשרד יש שם הרבה פקידים, האם גם שם שייך לומר שאי אפשר שכמה ישמשו בכתר אחד? ודאי שלא, והחילוק הוא פשוט, מלך או מנהל לא שייך שיהיה שתיים, כיון שמלך ומנהל הוא מקבל החלטות וקובע את כל הכללים, ובוה לא יתכן ששתים יהיו צריכים להחליט, כי כל אחד יאמר אחרת, אבל פקידים שהם לא מחליטים לבד, אלא להיפך, הם עושים את מה שקבע להם המנהל, שם ככל שיש יותר פקידים יש יותר עבודה שנעשית. וזה היה הטעות של הלבנה, שהיא חשבה שהיא מושלת, ואם כן באמת לא שייך ששתים ישמשו בכתר אחד, אבל האמת היא שהם רק שלוחים של הקב"ה לפרסם את שם השם הגדול, וכמו שכתוב בפסוק בישעיהו (מ, כ"ו) "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", שמתפעלים מהבריאה ומכירים בשם.

והלימוד מזה לנו הוא שכל אחד ואחד אנחנו רק פקידים ושלוחים של הבורא עולם, והתפקיד שלנו הוא לפרסם את שם השם, ולכן לא שייך לבוא בטענות שפלוני עשה לי כך וכך. ולקח ממני כך וכך, כי אנחנו פה רק כדי לעשות רצון השם, ולא מושלים על משהו. ואדם שחי כך הוא לא ירגיש שלוקחים לו משהו והכל יהיה טוב לו, וזה הדרך להצליח בחיים. (הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א, דברי הישרה)

כי עפר אתה ואל עפר תשוב (ג, יט)

נוהג היה הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זצ"ל לשיר בניגון שמח את הפזמון 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר'. שאלוהו: מה כל כך משמח במילים אלו? ענה להם בחכמה: אילו היה האדם יסודו מזהב וסופו לעפר, אזי היה על מה לבכות, אבל עכשיו שיסודו מעפר וסופו לעפר, וביני לבנינו אפשר לחטוף פרק משניות, דף גמרא, וכמה תפילות, אין לך שמחה גדולה מזו...

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי (ג, כ)
שאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל מדוע לא קרא האדם שם לאשתו רק אחרי חטא עץ הדעת, ואילו לכל הבהמות והחיות כבר קרא שם קודם? ותירץ: מלכתחילה אדם הראשון סבר שהאשה אינה זקוקה לשם, כיון שהיא ממש כמותו וטפילה לו, שהיא תשמע לכל מה שייגיד לה ותעשה כדבריו, וכמו שאמר מיד אחרי שנבראה (ב, כ"ג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי. אבל אחרי ששיכנעה אותו לאכול מעץ הדעת וחטא ואכל ונגזר עליו עונש מחמתה, ראה שזה לא כמו שהוא חשב. היא לא הולכת בדיוק אחריו ולא עושה כל מה שטוב לו, היא לא עצם מעצמיו... אם כן צריכים לקרוא לה שם, אז: ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי! (שבענו מטובך)

להתגבר על נסיון – לפני מעשה

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים ונחמד העץ להשקיל ותקח מפיו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל (ג', ו')
 אם נתבונן בלשון הפסוק, נמצא דבר פלא. שכן הנה, הפסוק פותח ומספר: "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאנה הוא לעינים, ונחמד העץ להשקיל", כלומר: הוא מתאר כי חוה ראתה את העץ והבחינה במעלותיו, אולם מיד לאחר מכן הוא ממשיך: "ותקח מפיו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל" – כאשר כאן כבר מדובר על פרי העץ! ולכאורה, מדוע פתח הפסוק ב'עץ' וסיים ב'פרי'?

את התשובה, נוכל להבין באמצעות סיפור מופלא, שאירע עם הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז'. ומעשה שהיה כך היה: מנהגו של ר' דוד היה, להתעורר מדי לילה בשעה שלש לפנות בוקר בדיוק, ליטול את ידיו, לברך את ברכות התורה, ולצאת אל הישיבה בשעה שלש ועשרה בדיוק – כדי ללמוד מספר שעות בנחת, עד התפילה. בכל לילה חזר על עצמו אותו הסדר, בדיוק מופלא. ניתן היה לכוון את השעון על פי השעה בה יצא ר' דוד מביתו: שלש ועשרה בדיוק, לא רגע קודם – ולא רגע אחר כך... כך, מלבד אותו הלילה, לילה סוער בעיצומו של החורף. באותו הלילה, כאשר יצא ר' דוד מביתו וסגר את הדלת אחרי – הביטה הרבנית בשעון, ולפליאתה גילתה כי השעה הינה שלש וחמשה! ראש הישיבה יצא לדרכו חמשה רגעים לפני הזמן, מאורע אשר דוגמתו לא אירע מעולם! "מה ההסבר לכך? הלא עשרות שנים לא קרה כדבר הזה!" תהתה הרבנית בליבה, אולם את התשובה – קיבלה מספר רגעים מאוחר יותר, בשעה שלש ועשרה, אז נשמעו נקישות על הדלת, ובפתח עמד בנה, ר' ברוך דב, שהתגורר במרחק מספר רחובות מבית הוריו... "מה מעשיך כאן, באמצע הלילה?" שאלה הרבנית בפליאה, תוך שהיא משתוממת לפשר צירוף המקרים המוזר שאירע באותו הלילה, ואילו ר' ברוך דב נענה והסביר: "אבא סיפר לי אתמול, שהוא אינו חש בטוב. מזג האוויר נתן בו את אותותיו, והוא התקדר כנראה. לפיכך, כאשר התוודעתי לסופה המשתוללת בחוץ, ראיתי את הברקים ושמעתי את הרעמים – החלטתי שעלי למנוע ממנו לצאת אל הישיבה באמצע הלילה, בקור הנורא! 'הרי זה ממש פיקוח נפש!' הרהרתי בליבי, והחלטתי כי בשעה שלש ועשרה, השעה המדויקת בה אבא יוצא לישיבה – אתייצב בפתח, ואמנע ממנו לצאת לדרכו, תוך הבטחה כי אשארו ללמוד איתו כאן, בבית!" סיים ר' ברוך דב. "צר לי, אך איחרת את המועד... אבא כבר יצא לישיבה!" הישיבה הרבנית לבנה המסור, שלא האמין למשמע אזניו: "אבא יצא לישיבה? איך זה יתכן? הלא רק כעת השעה שלש ועשרה! מעולם הוא לא יצא מהבית בשעה אחרת!" התפלא ר' ברוך דב, אולם אמו, הרבנית, כבר הבינה מה גרם לבעלה הגדול לשנות ממנהגו ולהקדים בחמשה רגעים את שעת צאתו... הוא הכיר היטב את בנו, וידע כי יעשה הכל בכדי למנוע ממנו לצאת לישיבה כהרגלו... משום כך, הוא הקדים ויצא מהבית, בטרם יספיק ר' ברוך דב להגיע... זהו איפוא המעשה המופלא, שמעורר תהיה מסויימת: אילו כה נחוש היה ר' דוד לצאת לישיבה כמנהגו, הלא יכול היה לומר זאת לבנו במפורש, ולסרב להפצרותיו כי ישאר בבית! מדוע היה עליו לשנות ממנהגו, מהרגליו, ולהקדים את שעת צאתו לישיבה? אולם התשובה ברורה... לפני שעת הנסיון, הרבה יותר קל להתגבר... לעומת זאת, כאשר הנסיון כבר עומד בפתח – נדרשים כוחות נפש מרובים ועוצמתיים בהרבה בכדי להתמודד מולו חזיתית! ר' דוד חשש, כי לאחר שכבר יתייצב הבן בפתח ביתו, ויבקש להניאו מלצאת לישיבה – הוא לא יעמוד בנסיון, ובסופו של דבר – ישתכנע לבטל את קביעותו... משום כך, הוא מיהר לצאת מהבית בטרם תגיע שעת הנסיון!

ומכאן, לענייננו... אילו היה הנחש מגיע מלכתחילה, ומנסה לשכנע את האשה כי תאכל מפרי העץ אשר הבורא אסר עליה לאכול ממנו ואף תתננו לבעלה – לא היה מבוקשו עולה בידו... שכן בטרם טעמה האשה מהעץ – לא היתה זו 'שעת נסיון', ובשלב זה, היה ביכולתה להתגבר בקלות רבה יחסית! לפיכך, מבאר האור החיים' הקדוש, פיתה הנחש את האשה לטעום מהעץ עצמו – אשר האכילה ממנו לא נאסרה עליה, ואז, כאשר חשה בטעמו הערב וכבר הגיעה ל'שעת נסיון' – עלה בידו אף לפתותה כי תאכל מפרי העץ, ואף תתן ממנו לאישה...

פינת ההלכה

אמר מוריד על דעת להמשיך מוריד הטל

יש לדון במי שטעה בימות הגשמים, ונתכוון לומר מוריד הטל אלא שנזכר מיד שאמר מוריד, ואם יתקן עצמו ויאמר משיב הרוח ומוריד הגשם הוי מילת מוריד הפסק בברכה ואין ראוי להפסיק בתיבה אחרת, מה נכון לעשות. בגמ' בתענית ג. תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר מ"ט אמר רבי חנינא לפי שאינן נעצרים, וכ' רש"י ד"ה בטל וברוחות משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים. וכן הוא בתוס' בברכות כט: סוד"ה הא דאידכר הביאו שיש בני אדם שמזכירים טל בימות החמה כדי שאם בימות הגשמים לא יזכירו גשם רק טל לא יצטרכו לחזור ע"ש, ומבואר שאין ריעותא בהזכרת טל בימות הגשמים רק שאין חיוב להזכיר. אכן, הר"ן בריש תענית כ' שזה שנהגו להזכיר טל בשאלה ולא בהזכרה ורוח בהזכרה ולא בשאלה, כדי לעשות היכר ולידע שמצות הזמן במטר ולא בטל ורוח, לפיכך לא הזכירו שניהם גם בשאלה וגם בהזכרה עכ"ד, ומבואר שסבר שהוא לעיכובא שאין להזכיר טל בברכת אתה גיבור. ונמצא לפי זה שלסיים מוריד הטל תליא ברש"י תוס' והר"ן, דלרש"י ותוס' נראה שיכול לסיים מוריד הטל, ולהר"ן אין להזכיר טל. ומיהו אפשר שימשיך ויאמר מוריד הגשם ומשיב הרוח, ולכאורה סדר ההזכרה אינו מעכב, אלא שכיון שכשהתחיל לומר מוריד היתה דעתו לסיים מוריד הטל ומשנה זאת למוריד הגשם הוי כפתח אדעתא דברכת הגפן וסיים בדשיכרא, ובברכות יב. הוי בעיא דלא איפשיטא אי אזלי' בתר מחשבתו או לא. ולא רק בברכות אמרי' כן אלא בכל דבר, דבתרומת הדשן סי' י"ד למד מסוגיא דפתח בדשיכרא שגם מי שפתח בתפילת שבת אתה ודעתו היתה לומר אתה חונן אינו ממשיך לומר אתה קדשת או אתה אחד כיון שהתכוון לכוונה אחרת, וכן פסק בשו"ע סי' רס"ח ס"ג שאם התחיל אתה אדעתא דחול ממשיך לומר אתה חונן, ומבואר שהכוונה מעכבת בכל מקום, והכא נמי כיון שכוונתו היתה למוריד הטל לא יועיל להמשיך מוריד הגשם כיון שלא פתח אדעתא דהכי. אמנם המג"א שם לס"ל כהמחבר וכן נוטה דעת המשנב"ס וס"ל שיכול להמשיך לומר אתה קדשת וכדנקטי' לענין ברכות בסי' ר"ט, ואם כן לדעה זו יכול להמשיך ולומר מוריד הגשם. ונדון זה שייך גם בברך עלינו שהתחיל לומר ותן אדעתא דותן ברכה, ונזכר שצריך לומר ותן טל ומטר, אם יכול להמשיך לומר כדבעי ליה או שצריך לחזור ולומר ותן. וכמו כן ביעלה ויבא אם אמר ביום אדעתא דר"ח וצריך לומר אדעתא דמועד אם צריך לחזור או שיכול להמשיך ולומר ההזכרה הנצרכת. ויתכן לומר בכל זה, שעד כאן לא דנו הפוסקים על פי סוגיא דפתח בדשיכרא אלא כשפתח בברכה אחרת, ומתפרשת פתיחה זו כלפי הברכה האחרת, אבל בתוך ברכה שהוא באתה גיבור או ברכת השנים והנדון אם מה שאמר מוריד הוא כלפי טל או כלפי גשם, בזה כיון שמשמעות מוריד בתרומתו אחת היא, ואין כוונתו לברך ברכה אחרת אלא הכל בתוך אותה ברכה, בזה אין נ"מ ככוונתו ויכול להמשיך ולומר ההזכרה הנצרכת ועי' (הגאון רבי צבי רותן שליט"א)

השוכה לחידה: שולחנו בתוך הבית (שמא ימשך), האיש אינו יוצא, באשה חידש מרן הגריש"א זצ"ל, שבאשה לא גזרו שמא ימשך כיון דבלא"ה אינה מצווה, וגם אם תימשך לא תעבור על דין, ונמצא דאשה י"ח.

מזל טוב

מרכז העיר: משפחת פלאי לאירוסים הבת
מרכז הדר: משפחות הרב אלפר לנשואי הבן הנכד
 משפחת עומר יעקב להולדת הבת
 משפחות פיליפס-אינגבר לנשואי הבן הנכד